

Функціонування та розвиток механізмів державного управління
УДК 352.075.31

Коруняк Андрій Володимирович

*аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

Koruniak Andrii

*Applicant of the Department of Public Management and Administration
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law
ORCID: 0009-0009-7980-2850*

**МЕХАНІЗМ УДОСКОНАЛЕННЯ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
LOCAL GOVERNMENT IMPROVEMENT MECHANISM IN THE
PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM**

Анотація. Вступ. Місцеве самоврядування покликане забезпечити соціально-політичну стабільність, максимально ефективно використовувати місцеві ресурси, створити «точки дотику», навколо яких відбуватиметься структурна розбудова всієї економіки країни. Тому природно, що реформа місцевого самоврядування є одним із найважливіших складових конституційної реформи. Але успішне проведення реформи місцевого самоврядування можливе лише за системного підходу, заснованого на розумінні місця та ролі цього інституту в політичній системі, обліку всього комплексу правових, організаційних, політичних, економічних, соціальних та інших чинників, що впливають на процес реформування та взаємозв'язків з іншими напрямками реформи - державна влада, економіка, соціальна сфера тощо.

Для будь-якої демократичної держави визначальним є розвиток і функціонування місцевого самоврядування, невіддільним атрибутом якого

виступає комунальна власність. Результати ґрунтовних наукових розробок засвідчили досить складний характер проблемних питань, які охоплюються дефініцією «комунальна власність». Тим не менш, не зважаючи на значну увагу дослідників, специфіку правової природи, генезис комунальної власності і історію становлення відповідного законодавства в Україні є актуальними і потребують подальшого наукового дослідження, адже саме від рівня її розвитку, ефективного використання її складових залежить якість життя місцевого населення.

Мета. Метою дослідження є розкриття проблемних питань механізму удосконалення місцевого самоврядування в системі публічного управління задля утвердження місцевого самоврядування, як суб'єкта влади.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення діяльності місцевого самоврядування в Україні; 2) праці вітчизняних авторів, що проводять свої науково-практичні дослідження у царині місцевого самоврядування.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичного узагальнення (для характеристики основних понять місцевого самоврядування; аналізу та синтезу (для напрацювання механізмів наповнення місцевого бюджету); логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Результати. У науковій статті розкрито суть місцевого самоврядування в Україні. З'ясовано місце та роль місцевого самоврядування в структурі органів влади. Напрацьовано підходи та пропозиції щодо наповнення місцевого бюджету. Наведено класифікацію та характеристику об'єктів комунальної власності. Запропоновано нові підходи до формування та здійснення земельної політики в територіальних громадах.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується розробка науково-методичних засад механізму удосконалення місцевого самоврядування в системі публічного управління.

Ключові слова: *міське самоврядування, публічне управління, система місцевого самоврядування, комунальна власність, місцева влада.*

Summary. *Introduction. Local self-government is designed to ensure socio-political stability, make the most efficient use of local resources, and create "points of contact" around which the structural development of the entire country's economy will take place. Therefore, it is natural that the reform of local self-government is one of the most important components of constitutional reform. But successful implementation of local government reform is possible only with a systemic approach based on understanding the place and role of this institution in the political system, taking into account the entire complex of legal, organizational, political, economic, social and other factors that influence the reform process and its relationships with other areas of reform - state power, economy, social sphere, etc.*

For any democratic state, the development and functioning of local self-government, an integral attribute of which is communal property, is crucial. The results of thorough scientific research have shown the rather complex nature of the problematic issues covered by the definition of "communal property". Nevertheless, despite the significant attention of researchers, the specifics of the legal nature, the genesis of communal property and the history of the formation of relevant legislation in Ukraine are relevant and require further scientific research, because it is precisely on the level of its development and the effective use of its components that the quality of life of the local population depends.

Purpose. The purpose of the study is to reveal problematic issues of the mechanism for improving local self-government in the public administration system in order to establish local self-government as a subject of power.

Materials and methods. The materials of the study are: 1) regulatory and legal support for the activities of local self-government in Ukraine; 2) works of domestic authors conducting their scientific and practical research in the field of local self-government.

In the process of conducting the research, the following scientific methods were used: theoretical generalization (to characterize the basic concepts of local self-government; analysis and synthesis (to develop mechanisms for filling the local budget); logical generalization of results (formulation of conclusions).

Results. The scientific article reveals the essence of local self-government in Ukraine. The place and role of local self-government in the structure of government bodies are clarified. Approaches and proposals for filling the local budget are developed. The classification and characteristics of municipal property objects are presented. New approaches to the formation and implementation of land policy in territorial communities are proposed.

Prospects. In further scientific research, it is proposed to develop scientific and methodological principles for the mechanism of improving local self-government in the public administration system.

Key words: local self-government, public administration, system of local self-government, communal property, local government.

Постановка проблеми. Аналізуючи проблемні питання механізму удосконалення місцевого самоврядування (далі – МС) в системі публічного управління виникає безліч питань, без з'ясування яких неможливо визначити сутність МС, його місця та ролі в ієрархічній структурі державної влади, характер повноважень тощо. Важливе

значення має з'ясування того, чи є органи місцевого самоврядування (далі – ОМС) структурними складовими державної влади, самостійною підсистемою політичної системи, інститутами громадянського суспільства тощо. Більше того, немає єдиної думки щодо основних інститутів МС та органів публічного управління на місцях. Цим визначається значущість та актуальність представленої в статті теми, аналіз та розкриття якої дасть можливість висвітлити вищезазначені питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання механізму удосконалення МС в системі публічного управління входять до кола наукових інтересів М. Баймуратова [1], О. Батанова [2], О. Берданової [3], В. Вакуленка [3], О. Валевського [5], В. Воротіна [6], І. Гаращук [7] Н. Гончарук [16], О. Гуторової [9], В. Докаленко [11], І. Ковтун [12], І. Приходько [11], С. Серьогіна [16] та ін. Зокрема, науковців цікавить проблематика поняття МС та публічного управління, місця МС в системі публічного управління, ролі комунальної власності в наповненні місцевих бюджетів тощо. Проте, окреслені проблемні питання залишаються не достатньо дослідженими.

Метою статті є аналіз проблемних питань, пов'язаних з механізмом удосконалення місцевого самоврядування в системі публічного управління, та напрацювання авторського бачення їхнього вирішення.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення діяльності місцевого самоврядування в Україні; 2) праці вітчизняних авторів, що проводять свої науково-практичні дослідження у царині місцевого самоврядування.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичного узагальнення (для характеристики основних понять місцевого самоврядування; аналізу та синтезу (для напрацювання механізмів наповнення місцевого бюджету); логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Виклад основного матеріалу . Сьогодні ми спостерігаємо в Україні комплекс значних перетворень як системи ОМС, так і всього механізму взаємовідносин між МС та державними структурами.

Зміна принципів територіальної організації МС, коригування компетенції ОМС, необхідність перегляду матеріальних та фінансових ресурсів різних рівнів територіального управління, багато в чому означають перехід до нової моделі МС, що функціонує нині та демонструє прийняття організаційних, правових та інших заходів як на державному, так і регіональному рівні. Здійснення пов'язаних з реалізацією намічених перетворень потребує значних зусиль з боку всіх суб'єктів трансформаційних процесів у сфері МС.

МС здійснюючись на рівні територіальних громад сіл, селищ, міст має свій вираз і в регіонах (районах та областях) в особі районних та обласних рад [12, с. 100]. Поняття МС закріплене у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» (далі – Закон) та визначається як гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб МС вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [15]. Це положення витікає із усвідомлення самоврядування як такого, що не може бути декретовано, оскільки воно представлено у вигляді такої формули: відсутність у місцях компактного проживання населення будь-якої влади, окрім влади власного об'єднання людей цієї адміністративно-територіальної одиниці [12, с. 100].

Разом з тим, на сьогодні маємо формування нової правової реальності, в рамках якої здійснюється функціонування та розвиток системи МС у сучасній Україні. Це підтверджується його очевидною націленістю на необхідність вирішення таких найважливіших питань, як:

- вдосконалення правової бази функціонування інститутів МС, оскільки передбачається розробка та набуття чинності комплексу адекватних його концепції державних законодавчих актів, що регламентують різні аспекти розвитку муніципальної сфери в сучасній Україні;

- визначення обсягу компетенцій територіальних громад, ОМС, оскільки звертається увага на основні принципи та порядок розмежування предметів відання всіх рівнів і форм публічної влади;

- мінімізація наявного дисбалансу між ресурсним потенціалом та комплексом обов'язків ОМС;

- регламентованість внутрішньої структури ОМС, яка виражається у тому, що в системі органів, сформованих у територіальному управлінні, провідна роль належить представницьким ОМС;

- конкретизація механізмів взаємодії державного та муніципального управління, що базуються на наявній диференціації комплексу імперативів, та встановлюють обсяги та межі повноважень, оскільки, є чітке розмежування між органами державної влади та ОМС.

Аналіз практики організації МС в регіоні вимагає врахування того, що схема МС по суті, відтворює адміністративно-територіальний устрій, що склався раніше, призначений для функціонування іншої, централізованої системи влади.

Перетворення в муніципальній сфері зумовили появу низки проблем, що не були в дореформений період, і перш за все проблем взаємовідносин між територіальними громадами, ОМС. Тому зараз одним із найважливіших завдань є пошук оптимальних форм взаємодії територіальних громад і розташованих у їхніх межах самоврядних структур. В областях є певний досвід щодо вирішення цих питань, оскільки в основі подібних взаємовідносин лежать договірні принципи, відповідно до яких регулюється розмежування предметів відання,

власності, доходних джерел тощо, а також вирішуються питання взаємодії з державними структурами, податковими органами, казначейством та ін. Проте, слід зазначити, що найчастіше таких домовленостей не дотримуються. Здається, що якби зазначені взаємодії регламентувалися законодавчо, вони б склалися набагато ефективніше.

Так, І. Ковтун не ототожнює поняття «МС» та «самоврядування на регіональному рівні», вважаючи останнє різновидом МС, формою його здійснення на районному та обласних рівнях. На думку науковиці під самоврядуванням на регіональному рівні необхідно розуміти право та здатність усіх територіальних громад регіону через обрані ними органи самоврядування вирішувати в їх інтересах спільні питання місцевого, регіонального або державного значення в межах, визначених Конституцією і законами України. Основною його метою повинно бути забезпечення реалізації загальнодержавних, регіональних та спільних місцевих рішень на території регіонів задля підвищення рівня життя населення відповідних адміністративно-територіальних одиниць та розширення можливостей дотримання і реалізації ним своїх конституційних прав та обов'язків [12, с. 100].

Таким чином, запобігання постійно виникаючих колізій у сфері розмежування повноважень і ресурсів між ОМС різного рівня вимагає прийняття окремого, орієнтованого на вирішення саме цих проблем, рішення. Крім того, слід врахувати, що встановлення чітких кордонів території ОМС обумовлено ще й тим, що наведення порядку у цій сфері є чинником, що позитивно впливає на реалізацію однієї зі стратегічних цілей, що стоять перед регіональним керівництвом, а саме розвиток та зниження диференціації територій, економіки та соціальної інфраструктури ОМС, а зрештою вихід на їхню самодостатність. Таким чином, як основні оціночні індикатори самодостатності ОМС визнаються в першу чергу соціально-економічні показники.

Також, у колі проблем забезпечення ОМС фінансово-економічними ресурсами знаходяться і питання, пов'язані з наділенням ОМС окремими повноваженнями державних органів управління, оскільки виділення адекватних цим повноваженням субвенцій на практиці пов'язане з подоланням безлічі бюрократичних перешкод. Тому вирішення завдань якісного реформування муніципальної сфери, тобто створення системи МС, що виступає як повноцінний та ефективний інститут публічної влади, передбачає не тільки формальне, на законодавчому рівні закріплення правових основ забезпечення правових та економічних гарантій, визначення економічних основ МС тощо, але й наявність реальної підтримки МС державою та всіма інститутами суспільства. Цей процес важко піддається плануванню в звичному для нас сенсі слова, але обов'язково має корелюватися з головними стратегічними цілями та завданнями, які адекватно розуміють всі суб'єкти реформи МС.

Організаційна відокремленість дозволяє говорити про певну автономію МС у системі органів публічної влади, а не про виключення його зі структури держави. Не випадково щодо МС нерідко застосовується поняття «місцева автономія». Особливість України в тому, що формування, предмети відання і функції ОМС визначаються актами центральної влади. Певною мірою це є гарантією того, що ці органи працюватимуть у руслі загальнодержавної політики, у рамках системи державно-владних відносин.

Найважливішою умовою самостійності будь-якого бюджету є наявність законодавчо затверджених стабільних та постійних джерел доходів. Закріплення власних доходів за ОМС (як і за іншими рівнями влади та управління) є необхідною передумовою, щоб дати ОМС та населенню, що проживає на їх територіях, можливість самостійно заробляти кошти на цілі свого соціально-економічного розвитку. Причому

принцип закріплення доходів автоматично передбачає, що ці кошти не підлягають вилученню.

Сприяння системному вирішенню питань у сфері управління комунальним господарством, більш ефективній реалізації функцій ОМС щодо місцевих фінансів, зможе вдосконалити схеми залучення неподаткових коштів у місцеві бюджети. Найбільш істотним джерелом є доходи від використання комунального майна.

Домагаючись самостійності, ОМС прагнуть нарощування фінансових джерел за допомогою своєї діяльності. І тому, передусім, необхідно підвищувати ефективність управління комунальною власністю, слід виробити принципи комерційного використання власності.

Право комунальної власності гарантовано Конституцією України (ст. 13, 142) [13] та закріплене у Цивільному кодексі України (ст. 327) [17] та Законі (ст. 60) [15]. Так, Законом передбачено, що право комунальної власності – це право територіальної громади володіти, доцільно, економно, ефективно користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і в своїх інтересах майном, що належить їй, як безпосередньо, так і через ОМС; територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження. Спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини [15].

Комунальна власність обумовлює основу економічного життя територіальних громад, покликана задовольняти її найголовніший публічний інтерес – забезпечити її життєдіяльність, складає підґрунтя ресурсного забезпечення МС. Ефективність останнього залежить не стільки від обсягу повноважень територіальних громад та створених ними органів, скільки від наявності в їх розпорядженні матеріальних, фінансових та інших ресурсів, необхідних для виконання покладених на них законом завдань та функцій [7, с. 5].

Комунальна власність, як і будь-яка інша, може бути джерелом доходів власника, зокрема, джерелом доходів місцевого бюджету. Але при цьому, треба мати на увазі, що метою діяльності МС є не вилучення доходів, а створення умов для життєдіяльності населення, покриття витрат із забезпечення існування та розвитку МС. На нашу думку, ОМС необхідно затвердити на довгостроковий період реєстр об'єктів комунальної власності, які не підлягають відчуженню чи зміні призначення без згоди населення чи представницьких органів.

У науковій літературі виділяють низку класифікаційних ознак, за якими класифікується комунальне майно. Зокрема, найбільш поширеною класифікаційною ознакою, що дозволяє поділити таке майно на дві групи, є рухоме та нерухоме [17].

Наступна класифікаційна ознака стосується суб'єкта управління, відповідно до якого комунальне майно також можна розділити на дві групи:

- майно, кероване ОМС;
- майно, передане у господарське відання або оперативне управління комунальним підприємствам та установам [8].

За об'єктом управління комунальне майно можна поділити на 3 групи (рис. 3).

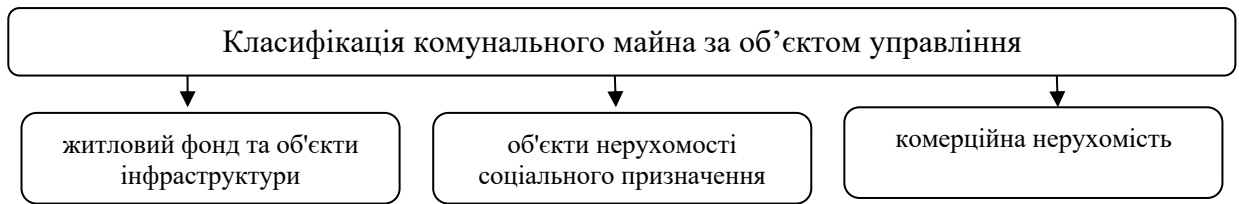

Рис. 1. Класифікація комунального майна за об'єктом управління

Джерело: розроблено авторами

Важливою ознакою є можливість отримання доходу від об'єкта комунального майна, що поділяє такі об'єкти на три групи: доходні, самоокупні, затратні. До першої групи відносяться комунальні землі, надра (корисні копалини), нежитлові приміщення, цінне рухоме майно.

Необхідна зміна основних засад, закладених в основу земельної політики міста, селища, села. Для формування збалансованих бюджетів ОМС потрібно розширювати список дохідних джерел.

Ефективній реалізації функцій ОМС зможе сприяти вдосконалення схеми залучення неподаткових коштів у місцеві бюджети. Необхідно запровадити механізм, що сприяє більш раціональному використанню землі, який підштовхуватиме суб'єктів господарювання до того, щоб відмовлятися від зайвих площ землі на своїй території. Для цього вартість оренди землі має бути достатньо високою. Значну проблему становить також питання розміру орендної плати за землю, яка повинна розраховуватися на основі кадастрової оцінки землі.

Проблема формування економічних засад МС вписується у загальну логіку державного бюджету. Визнання державного бюджету, як своєрідного механізму встановлення та регулювання відносин між різними рівнями бюджетної системи держави, зумовлює необхідність включення до цього механізму узгоджувальних процедур, наявність яких багато в чому визначає суть унітарних централізованих систем. Ідеальна модель державного бюджету передбачає, що обсяг прибуткових повноважень усіх

рівнів влади та управління повинен повністю відповідати обсягу відповідальності за видатками, закріпленими за кожним рівнем. У зв'язку з цим всі держави приймають названу модель як основний орієнтир.

В Україні у цьому напрямі зроблено лише перші, хоч і важливі, кроки. Водночас, ухвалені закони лише проголошують і лише формально гарантують фінансову самостійність та незалежність. Необхідних реальних механізмів досі не створено. Функціональна і соціальна значимість місцевих доходів визначається тим, що саме цей елемент бюджетної системи теоретично покликаний забезпечувати і гарантувати певний життєвий мінімум для населення, що проживає на всій території держави. Однак, на практиці ця вимога не реалізується. Насамперед тому, що не введено в практику єдині соціальні стандарти, не виконується законодавчо ухвалені положення про стабільність нормативів відрахувань від державних податків до місцевих бюджетів. В результаті частки відрахувань від регулюючих податків до місцевих бюджетів виявляються меншими за встановлену законом.

Відповідно до чинного законодавства, крім сукупності власних доходів місцевих бюджетів, закріплених за ними на постійній основі повністю або частково у фіксованих квотах, законодавчі органи встановлюють місцевим бюджетам на постійній основі індивідуальні відсоткові частки з різних видів переданих податків [4]. У цьому диференціація виробляється з єдиних критеріїв, які можуть мати різне кількісне вираження з урахуванням особливостей кожного ОМС.

Встановлення постійних часток регулюючих доходів, закріплених за ОМС, не знімає з органів державної влади обов'язків регулювання місцевих бюджетів. Органи державної влади вправі аналогічно встановлювати постійні частки і тимчасові нормативи відрахувань до місцевих бюджетів від регіональних податків, що вони визначають як регулюючі. При цьому нормативи відрахувань можуть встановлюватися як

єдиними, так і диференційованими, включаючи групові, індивідуальні, або шляхом поєднання тих та інших різних видів регулюючих податків.

До другої групи належать деякі комунальні підприємства та установи, які надають платні послуги населенню.

До третьої – об'єкти освіти, охорони здоров'я, культури та спорту.

Перша група комунального майна представляє більший інтерес для дослідження у зв'язку з можливістю збільшення доходів місцевого бюджету шляхом грамотного управління таким майном. За метою управління наведені групи нерухомого комунального (муніципального) майна кардинально відрізняються:

- для витратних (соціальних об'єктів) основною метою є зниження фактичних бюджетних витрат на утримання шляхом оптимізації витрат;
- для самоокупних – збереження балансу між витратами та одержуваними доходами;
- для прибуткових (комерційних об'єктів) – забезпечення максимальної прибутковості.

Одним із варіантів управління власністю є приватизація комунальної власності. Зміна складу комунальної власності за рахунок перерозподілу її між рівнями публічної влади дозволяє здійснити перехід від управління об'єктами комунальної власності до управління процесами у сферах, віднесених до відання комунальних підприємств, установ з боку ОМС.

Для підвищення ефективності управління комунальною власністю та відповідного поповнення місцевого бюджету пропонуємо здійснити комплекс взаємопов'язаних заходів, серед яких інвентаризація об'єктів, що перебувають у комунальній власності, що включає: (рис. 2)

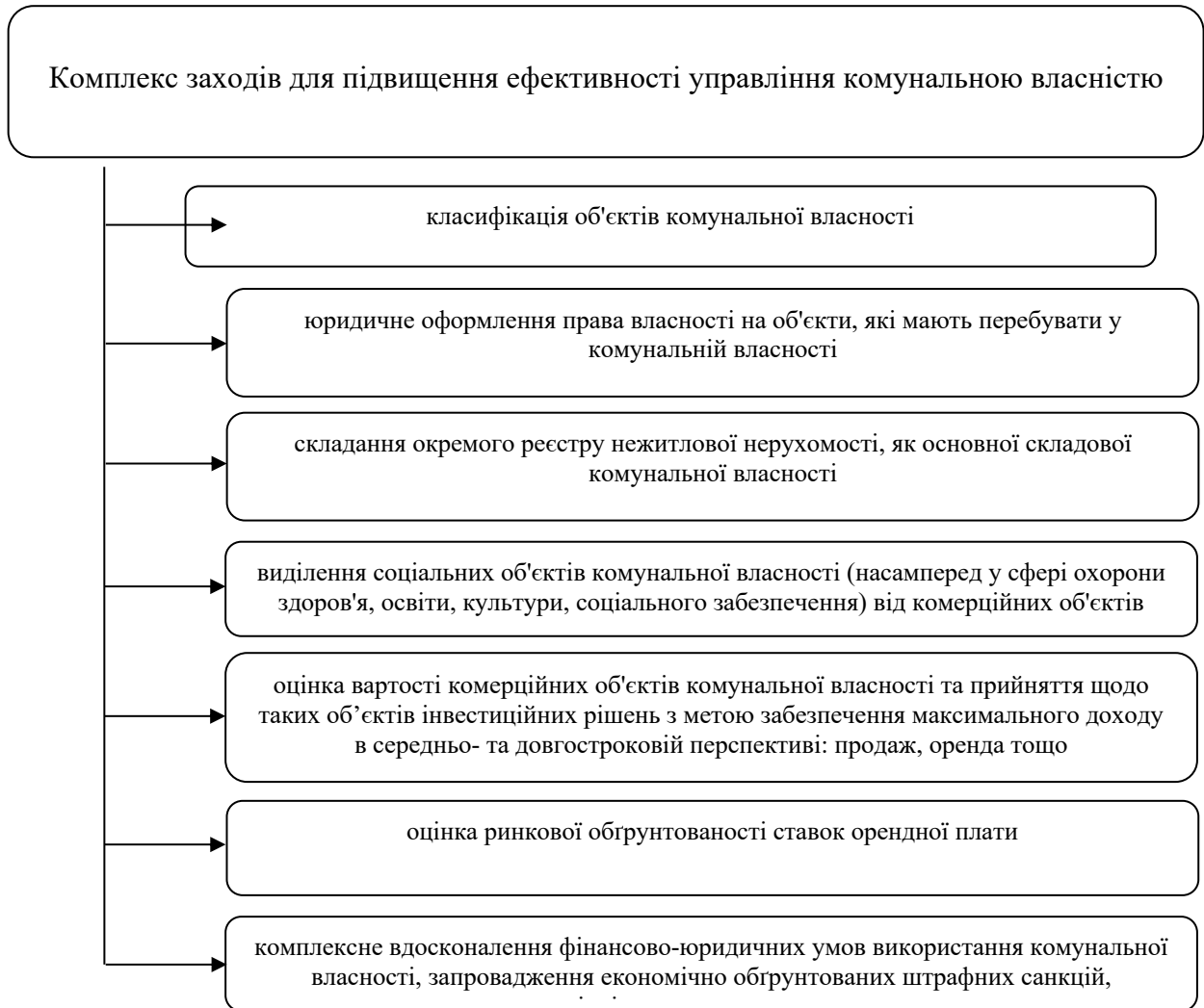

Рис. 2. Комплекс заходів для підвищення ефективності управління комунальною власністю

Джерело: розроблено авторами

Корінні зміни, що відбуваються в економічному житті України, вимагають також вироблення принципово нових підходів до формування та здійснення земельної політики в територіальних громадах. У зв'язку з цим пропонуємо використовувати такі принципи для підвищення привабливості орендних відносин:

- 1) розширення діапазону допустимих видів цільового використання земельної ділянки;
- 2) збільшення терміну оренди земельних ділянок, насамперед для будівництва;

- 3) активізація вторинного ринку прав оренди;
- 4) удосконалення способу передачі прав оренди;
- 5) удосконалення економічної основи визначення базових ставок орендної плати;
- 6) удосконалення умов оплати оренди.

Запропоновані заходи не є універсальним засобом для моментального вирішення всього комплексу проблем, що стоять перед ОМС у сфері зміцнення фінансової бази, проте дозволять знайти рішення найгостріших з них, що й сприятиме підвищенню ефективності реалізації повноважень, переданих на місцевий рівень влади.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, враховуючи вищевикладене вважаємо, що реальна, а не декларативна суб'єктність МС в системі публічної влади можлива лише на шляху визнання державою та суспільством вдосконалення сфери МС як однієї з пріоритетних цілей соціального розвитку. МС покликане забезпечити соціально-політичну стабільність, максимально ефективно використовувати місцеві ресурси, створити «точки дотику», навколо яких відбуватиметься структурна перебудова всієї економіки країни. Перспективами подальших досліджень є розробка науково-методичних засад механізму удосконалення МС в системі публічного управління.

Література

1. Баймуратов М. Муніципальна влада в системі публічної влади в Україні в умовах муніципальної реформи. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2018. № 1. С. 41-44.
2. Батанов О. В. Місцеве самоврядування як інститут громадянського суспільства: муніципально-правові проблеми взаємодії та функціонування. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6. № 6-7. С. 45-53.

3. Берданова О. В., Вакуленко В. М. Стратегічне планування регіонального розвитку: навч. посіб. Київ: НАДУ, 2007. 96 с.

4. Бюджетний кодекс України. Дата оновлення: 03.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 07.02.2025).

5. Валецький О. Л. Держава і реформи в Україні: аналіз державної політики в умовах трансформації суспільства: монографія. К.: вид-во НАДУ, 2007. 217 с.

6. Воротін В. Є. Державне управління регіональним розвитком України: монографія. Київ: Вид-во НІСД, 2010. 288 с.

7. Гаращук І.В. Комунальна (муніципальна власність) як форма публічної власності: узагальнення підходів до інтерпретації: монографія. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/680036> (дата звернення: 12.02.2025).

8. Господарський кодекс України. Дата оновлення: 10.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 12.02.2025).

9. Гуторова О. О. Територіальне управління: навч. посіб. Харків: ХНАУ, 2017. 261 с.

10. Децентралізація влади. URL: <http://decentralization.gov.ua>. (дата звернення: 05.02.2025).

11. Докаленко В., Приходько І. Роль та місце взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2020. № 9. С. 752-768.

12. Ковтун І.Б. Сутність та роль місцевого самоврядування на регіональному рівні. *Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації: збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Хмельницький, 21-22 січня 2022 року); за заг. ред. д-ра. екон. наук, проф. Синчака В.П. Хмельницький:

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. 291 с. С. 100-102.

13. Конституція України від 28.06.1996 р. Дата оновлення: 03.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.01.2025).

14. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. №333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 25.01.2025).

15. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. Дата оновлення: 10.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.01.2025).

16. Серьогін С. М., Гончарук Н. Т. Теоретичні засади та основні напрямки реформування місцевого самоврядування й децентралізації влади в Україні. *Аспекти публічного права*. 2015. № 4. С. 111–120.

17. Цивільний кодекс України. Дата оновлення: 05.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 12.02.2025).

References

1. Bajmuratov, M. (2018), "Municipal authorities in the system of public authority in Ukraine in the context of municipal reform", *Visnyk Akademii pratsi, sotsial'nykh vidnosyn i turyzmu*, vol. 1, pp. 41-44 [in Ukrainian].

2. 2. Batanov, O. V. (2018), "Local self-government as an institution of civil society: municipal legal problems of interaction and functioning", *Aspekty publicznego upravlinnia*, vol. 6, no. 6-7, pp. 45-53 [in Ukrainian].

3. Berdanova, O. V. and Vakulenko, V. M. (2007), *Stratehichne planuvannia rehional'noho rozvytku* [Strategic planning of regional development]. NADU, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Budget Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> [in Ukrainian].
5. Valevs'kyj, O. L. (2007), *Derzhava i reformy v Ukraini: analiz derzhavnoi polityky v umovakh transformatsii suspil'stva* [State and reforms in Ukraine: analysis of state policy in the context of societal transformation]. NADU, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
6. Vorotin, V. Ye. (2010), *Derzhavne upravlinnia rehional'nym rozvytkom Ukrainy* [State management of regional development of Ukraine], NISD, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
7. Harashchuk, I.V. *Komunal'na (munitsypal'na vlasnist') yak forma publichnoyi vlasnosti: uzahal'nennya pidkhodiv do interpretatsiyi. monohrafiya.* URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/680036> [in Ukrainian].
8. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "Economic Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> [in Ukrainian].
9. Hutorova, O. O. (2017), *Terytorial'ne upravlinnia* [Territorial management]. KhNAU, Kharkiv, Ukraine [in Ukrainian].
10. Decentralization (2025), available at: <http://decentralization.gov.ua>. [in Ukrainian].
11. Dokalenko, V. and Prykhod'ko, I. (2020), "The role and place of interaction between public authorities and civil society institutions in Ukraine", *Publichne upravlinnia ta rehional'nyj rozvytok*, vol. 9, pp. 752-768 [in Ukrainian].
12. Kovtun, I.B. (2022), "The essence and role of local self-government at the regional level", *Stratehichni napriamy sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku derzhavy v umovakh hlobalizatsii: zbirnyk tez V Mizhnarodnoi*

naukovopraktychnoi konferentsii [Strategic directions of socio-economic development of the state in the conditions of globalization: collection of abstracts of the V International Scientific and Practical Conference], Khmel'nyts'kyj universytet upravlinnia ta prava imeni Leonida Yuz'kova, Khmel'nyts'kyj, Ukraine, pp. 100-102 [in Ukrainian].

13. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "The Constitution of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), Resolution "On the approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

15. Verkhovna Rada of Ukraine (1997), The Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

16. Ser'ohin, S. M. and Honcharuk, N. T. (2015), "Theoretical foundations and main directions of local self-government reform and decentralization of power in Ukraine", *Aspekty publichnoho prava*, vol. 4, pp. 111–120 [in Ukrainian].

17. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "Civil Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian].